

AFGANG MET LIESEGANG 2

Door Klaas Geertsma, in samenspraak met Evert Ulrich, maart 2023.

Op de pagina's 216 en 217 van het boek 'Valsheid in gesteente' zet doctorandus Frans de Vries in een wetenschappelijke verhandeling uiteen wat *Liesegangen* zijn. Hij schrijft over twee onbewerkte vuursteenknollen met ijzerbanderingen het volgende: *'Twee onbewerkte vuursteenknollen van bryozoënvuursteen, beide met Liesegangen (zie witte pijlen).....de ijzerbanderingen in de vuursteen, de zogenaamde Liesegangen zijn sterk vertegenwoordigd onder de artefacten Hoogersmilde A en B'*.

De knollen zijn afkomstig uit de buurt van de door het BAI opgegraven vindplaatsen Hoogersmilde A en B. Hij ziet ijzerbanderingen als *Liesegangen*? Moet hier geen punt van gemaakt worden? Ik denk het wel, want een wetenschapper van zijn statuur, tevens hoofdredacteur van het boven genoemde boek behoort voordat hij iets gaat beweren, in dit geval over *Liesegangen*, toch wel van tevoren enig onderzoek te plegen. Dat heeft hij blijkbaar niet gedaan. Met opzet niet? Ik had deze drs. namelijk al in 2017 gewezen op het verspreiden van dubieuze kennis betreffende Kern H5 van Hijken. De ijzerimpregnatie daarin aanwezig omschreef hij toen reeds als ijzerzones=*Liesegangen*. Daarom had ik de deskundige Rengert Elburg van de website *Flintsource* om een uitleg gevraagd over wat *Liesegangen* zijn en of deze voorkomen bij de Kern H9 van Hijken van Vermaning, waarin bijzonder opvallende banderingen aanwezig zijn. Dat had hij ook behoren te doen. Zie verderop.

De archeologen drs. Marcel Niekus en drs. Frans de Vries, de hoofdredacteurs van het boek 'Valsheid in gesteente' (2022), werden opgeleid tot vervolgers van Vermaning. Dat is goed gelukt want overal op het internet en elders waren in de voorbije dertig jaren hun negatieve expertises te vinden over de vondstgroepen Hoogersmilde, Hijken en Eemster. In het meest recente boek van Niekus: 'Neanderthalers en rendierjagers in Drenthe' (2022) begint hij direct al over deze 'valse' vondsten, waarover hij opmerkt dat Vermaning er tussen 1965 en 1975 veel succes mee had vergaard. Hij poneert in relatie daarmee het volgende vreemde statement: *'Maar zijn succes steeg hem wel enigszins naar het hoofd'*. De beroeps werden daar blijkbaar het slachtoffer van, want hij schrijft: *'De Vermaning-affaire bracht flinke schade toe aan het beeld dat men van archeologen had'*. Dit is wrang natuurlijk want de archeologen hadden zelf de affaire opgestart. In feite is er vanuit de officiële MP-hoek al gedurende lange tijd veel negatiefs beweerd over Vermaning en zijn vondsten. Daarmee wordt aangetoond dat de 'Zaak Vermaning' een levende entiteit is, een verontrustende geest die van geen wijken weet, zelfs niet in 2022 en 2023. De affaire werd in 1975 opgestart door de bioloog prof. dr. H.T. Waterbolk, die vervolgens de geoloog dr. D. Stapert er in betrok, en die voedde daarna het boven genoemde tweetal, toen nog studenten, op met de goed gevulde valsheid-paplepel. Samen vormden die een team van te manipuleren 'onderzoekers' en ze claimden de pakkende werkhypothese 'valsheid in gesteente', die ze haalden uit het boek 'Scherpe stenen op mijn pad' van prof. dr. Waterbolk uit 2003. Door de jaren heen is er onvoorstelbaar veel ten kwade en ten goede over Vermaning en zijn vondsten geschreven en gepubliceerd. De media pikten het graag op. Er werden meerdere expo's georganiseerd, sommige voor en andere tegen. Op radio en tv waren interviews en documentaires te horen en te zien. De affaire drong zelfs door binnen het genre 'openluchtspelen' en de 'musicalwereld'. Een goed verhaal weet men daar te waarderen. En dat gaat met de publicatie van het boek 'Valsheid in gesteente' zeker niet stoppen. Hopelijk gaat de inhoud niet alleen door de APAN, maar ook door professionele deskundigen uitgeplozen worden om de zogenaamde bewijsvoeringen van valsheid die er in gepropagandeerd worden eens te gaan toetsen op validiteit. Want iedereen weet: 'echte artefacten kunnen alleen maar vals verklaard worden met niet geijkte archeologische argumenten'. En daar zijn er vele van voorbij gekomen in de afgelopen decennia, en nu in dit boek kan er weer eentje aan toegevoegd worden. Het is meteen ook de meest grove, wat wordt gebracht als het ultieme bewijs van de valsheid van de in situ midden paleolieten van Hoogersmilde, Hijken en Eemster. Dat eeuwige struikelblok 'in situ' moet weg. Daarom wordt het fenomeen *Liesegangen* er nu wetenschappelijk tegen ingezet. Zou het dan nu eindelijk lukken?

Valsheid in gesteente

Dit zijn de auteurs van 'Valsheid in gesteente': drs. Frans de Vries, Lammert Postma*, Marten Postma, drs. Marcel Niekus, Hans de Kruijk, Jan Timmer en prof dr. Henk Kars*. Tevens met bijdragen van Nico Arts en Jean Pierre de Warrimont. (*overleden).

In het boek 'Valsheid in gesteente' zijn op de pagina's 216 en 217 twee afbeeldingen van vuursteenknollen met vreemde insluitsels te zien. In de bijschriften wordt beweerd dat die insluitsels *Liesegangen* zijn. Het is niet de eerste keer dat de auteur ervan dit fenomeen met wetenschappelijke bravoure inzet tegen de echtheid van de Vermaning midden paleolieten. In 2017 beweerde hij op de Facebookpagina Steentijdvondsten al dat ijzerbanderingen op de kern H-5 van Hijken *Liesegangen* waren. Op die vreemde determinatie werd hij toen dan ook vanuit de APAN aangesproken. Iedereen die even de moeite neemt om *Liesegangrings* bij Google in te tikken en vervolgens op afbeeldingen klikt, krijgt vele plaatjes van dit fenomeen te zien. Het is namelijk een veel voorkomend verschijnsel. Maar het ziet er wel wat anders uit dan dat wat er door drs. Frans de Vries nu weer zonder scrupules over beweerd wordt. Hij ziet ijzerinfiltratie en ijzerbanderingen in vuursteen als *Liesegangen*. De reden waarom hij dat doet is duidelijk: ijzerinfiltratie wijst namelijk op de echtheid van de midden paleolieten van Vermaning. Na het maken en het achterlaten kon het immers in de artefacten getrokken zijn door ligging in een ijzerhoudende bodem, zoals die aanwezig is op het Drents Keulemplateau. *Liesegangen* daarentegen behoren bij het ontstaansproces van vuursteen. Die waren dus al in de vuursteen aanwezig vóórdat de artefacten ervan gemaakt werden en in Drenthe werden achter gelaten. Hier alvast wat voorbeelden die ik van internet heb geplukt.



Liesegangrings in 1 achaat, 2 vuursteen, 3 zandsteen en 4 chalcedoon. Hier zullen de voorbeelden van De Vries mee overeen behoren te komen wanneer hij gelijk heeft.



Links. Vergelijken we de afbeeldingen van de vuursteenknollen waarvan De Vries beweert dat de insluitsels daarbinnen *Liesegangen* zijn, met de er boven staande afbeeldingen, dan is direct al vast te stellen dat er geen overeenkomsten zijn aan te wijzen.

Het kan natuurlijk wel zo zijn dat hij een nieuw tot nu toe onbekend *Liesegang* fenomeen heeft ontdekt en dat hij die in zijn boek 'Valsheid in gesteente' voor het eerst presenteert binnen de wetenschappelijke wereld. Indien zo, dan is dat een aardige aanvulling op de kennis hieromtrent en verdient hij daarvoor ons respect. We zullen zien.

Boven: de uitgevouwen pagina's 216 en 217 uit het boek 'Valsheid in gesteente', met daarop twee vuursteenknollen en het artefact 1965/x84 van Hoogersmilde met volgens hem zicht-

baar aanwezige ijzerbanderingen=*Liesegangen*. Deze twee knollen spelen de hoofdrol in de onderstaande verhandeling. Merkwaardig genoeg, of misschien zelfs opvallend is dat hij de foto van het artefact 1965/x84 op pagina 216 niet nader omschrijft. Dat is vreemd want gelet op de handgeschreven notering op deze steen gaat het om een artefact van Hoogersmilde A of B. De Vries heeft een klein gebiedje op deze foto omcirkeld en dat apart uitvergroot. In die uitvergroting wijst hij middels twee pijltjes een lichtbruinig gekleurd miniem cirkeltje aan. Dat ziet hij blijkbaar als bewijs voor ijzerbandering=*Liesegang*.

Dit artefact wordt in het artikel van J.D van der Waals & H.T. Waterbolk, '*The middle palaeolithic finds from Hogersmilde*' in *Palaeohistoria* uit 1973 op plaat XIX omschreven als: *Blattförmiger Schaber*. Hoogersmilde werd in deze publicatie bewust met één 'o' als Hogersmilde geschreven, omdat in het Engels de dubbele 'oo' als 'oe' gelezen zou worden.

In de uitvergroting is een roestbruine ring te zien, dit is volgens De Vries een *Liesegang*.

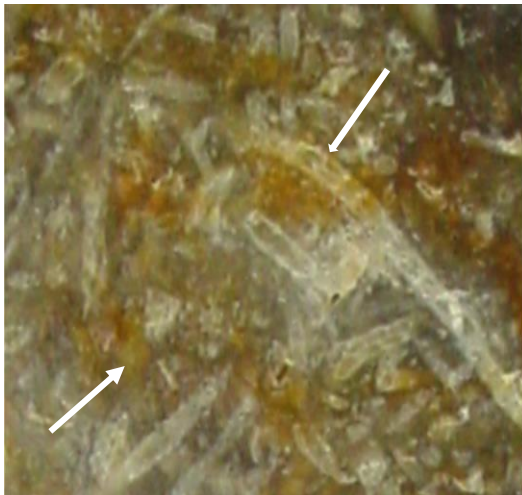
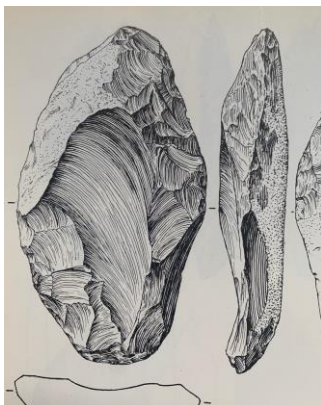


Foto rechts F. de Vries
De tekening van het artefact
Palaeohistoria uit 1973.



Een nieuwe niet geijkte vervalsingshypothese?

De Vries schrijft op pagina 217 over Hoogersmilde A en B het volgende, maar noemt het artefact niet: *'Het uiterlijk van de vuursteen, waarvan de Hoogersmilde-artefacten gemaakt zijn, bleek goed overeen te komen met de vuursteen die wij die dag rond de oevers van de Achterste Plas verzameld hebben. Vooral de ijzerbanderingen in de vuursteen, de zogenaamde Liesegangen zijn sterk vertegenwoordigd onder de artefacten HA en HB.'*

Het gaat op deze pagina's om een niet geijkte vervalsingshypothese, die nog niet eerder naar voren werd gebracht. Om het voorzichtig uit te drukken kan de vraag gesteld worden...is dit onkunde of misleiding? Ik neig naar het laatste. In de Vermaningcollectie Hijken zijn in ieder geval twee artefacten van het Deense Falsterflint met *Liesegangen* aanwezig. Zie daarvoor verderop. Hoe drs. De Vries deze vuurstenen van Hijken determineert is niet duidelijk. Hij heeft in Nuis in het NAD, wel de collectie bestudeerd, samen met zijn mede auteurs drs. Marcel Niekus en wijlen Lammert Postma. Hij moet dat artefact daar toen gezien en bestudeerd hebben, want dat bezoek werd met foto's uitgebreid besproken in het Dagblad van het Noorden van 16 december 2017. Vijf jaar vóór het verschijnen van het boek 'Valsheid in gesteente'. Zou hij dat vergeten zijn?

Dit is dus hoe hij de vuursteenknollen van de pagina's 216 en 217 omschrijft; hij vergelijkt ze met de artefacten van Hoogersmilde, waarvan hij stelt dat ze van dezelfde vuursteensoort gemaakt zijn en daarmee suggereert hij dat het ruwmateriaal dat er voor nodig was door de vervalser verzameld was op de oevers van het Blauwe Meer, de bekende zandzuigput, waar Vermaning vaak fossielen en artefacten verzamelde, waaronder de Blauwmeerbijl, zie foto hieronder. Die zuigput lag immers vlakbij de huidige, De Achterste Plas.



De Blauwmeerbijl.

Foto Ad Wouters
Wouters plaatste de pijltjes bij de top van deze vuistbijl daar niet zonder reden. Ze wijzen op het kleurverschil van de subrecente beschadigingen van de top met de rest van de bijl. Mogelijk ontstaan in de zuigpijp.

Hij schrijft er het volgende over: *'Bij ons bezoek aan Vermaning in 1971, vond Tjerk het jammer dat juist zijn oudste vuistbijl beschadigd was'*

Door die beschadiging is echter wel de binnenkant van de gebruikte vuursteen zichtbaar geworden, die was oorspronkelijk lichtgrijs van kleur. De donkere patinering bewijst de authenticiteit van dit fraaie artefact.

De bijl werd in 1975 toch vals verklaard.

Nogmaals De Vries: *'Het zand wordt nu opgezogen uit een nieuw meer dat direct ten noordwesten van het Blauwe Meer ligt, de eerstgenoemde Achterste Plas. Het bleek dat we aan de oevers en daarachter gelegen profielwanden van de Achterste Plas veel grote vuursteenknollen direct uit het (onverweerde) keileem konden verzamelen. Deze keileemvuursteen was niet sterk aangetast door vorstsplijting en verwerking en dus geschikt voor vuursteenbewerking. Ook op de grote hopen stenen bij de kalkzandsteenfabriek waren grote knollen vuursteen van goede kwaliteit te vinden, alles opgezogen uit de Achterste Plas. Bijna altijd ging het om bryozoënvuursteen, dus vuursteen van noordelijke herkomst. Exotische vuursteen vonden we niet.'*

En nu komt het, hij vervolgt met:

'Het uiterlijk van de vuursteen, waarvan de Hoogersmilde-artefacten gemaakt zijn, bleek goed overeen te komen met de vuursteen die wij die dag rond de oevers van de Achterste Plas verzameld hebben. Vooral de ijzerbanderingen in de vuursteen, de zogenaamde Liesegangen zijn sterk vertegenwoordigd onder de artefacten HA en HB.'

Ijzerbanderingen en Liesegangen als gelijken? De reden is deze:

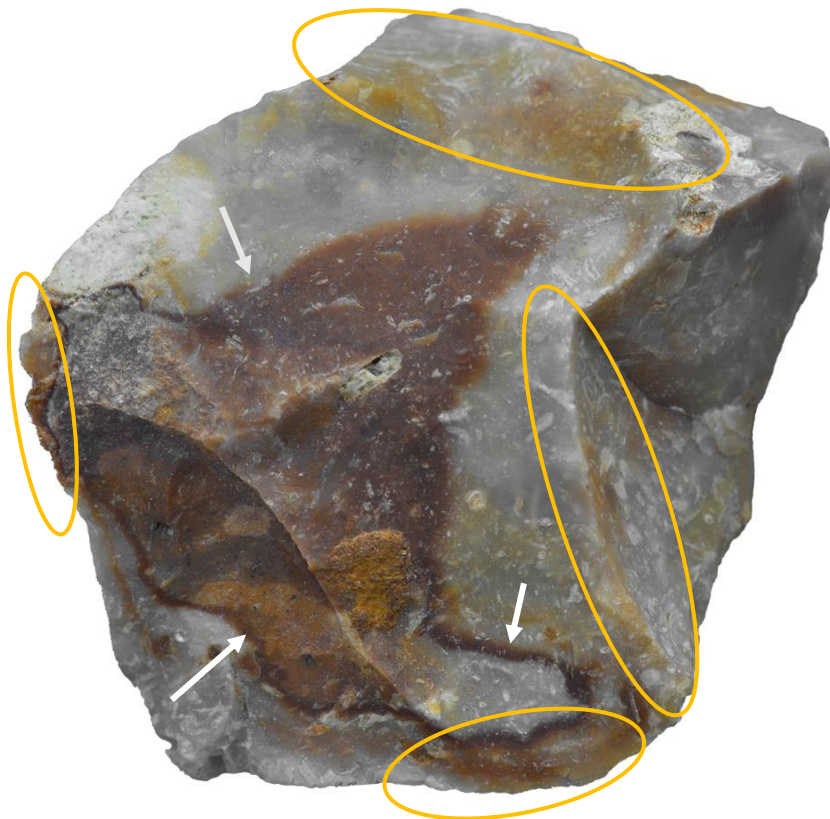
'Deze Liesegangen komen van nature voor in vuursteen en zijn wat anders dan ijzerinfiltratie. Ijzerinfiltratie treedt op nadat steentijdartefacten – na achterlating door de prehistorische maker – in de bodem terecht komen en daar ijzer opnemen.'

Dit betekent dat hij beweert dat wat hij ziet als ijzerbanderingen al in de vuursteen aanwezig waren voordat er de artefacten van Hoogersmilde A en B van werden vervaardigd, en dat ze die banderingen dus niet opgenomen kunnen hebben door ligging in een ijzerhoudende bodem, zoals die wel veel voorkomen op het Drents Keileemplateau, ook bij Hoogersmilde. Heel vreemd is dan dat hij deze ijzerbanderingen omschrijft als *Liesegangen* en ze als één het hetzelfde fenomeen ziet. Dus: ijzerbanderingen=*Liesegangen*. Zou dat kunnen? Ooit schreef hij er dit over op de weblog van Jan Kloosterman, dan gaat het over ijzerinfiltratie (daarover verderop meer):

'Vuursteen is een poreus materiaal. Ligt het gedurende langere tijd in een ijzerhoudende matrix, dan trekt ijzer in de microscopische holtes van de vuursteen en kleurt deze roestbruin, soms hechten zich kleine ijzerpartikels aan het oppervlak.'

Dat *intrekken* van het ijzer in vuursteen wordt ijzerinfiltratie genoemd (KG).!

Uit het boek, pagina's 216 en 217. Twee vuursteenknollen uit de directe nabijheid van Hoogersmilde A en B. Met ijzerbanderingen=*Liesegangen*?

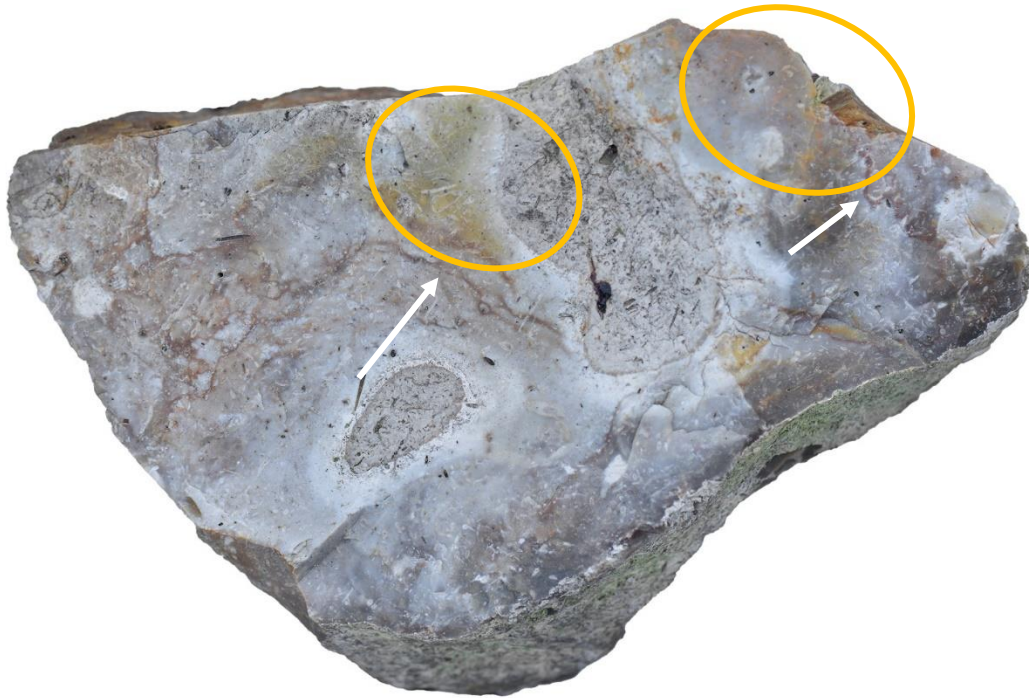


Bij de pijlen is te zien wat De Vries ijzerbanderingen = *Liesegangen* noemt.

De *roestbruin* verkleuring binnen de cirkels ontstaan door ijzerinfiltratie, door ligging in een ijzerhoudende bodem langs de randen van de knol noemt hij niet. Het is duidelijk zichtbaar dat die verkleuring versmelt met de grote donkerbruine vlek, en dat ze er een geheel mee vormen, vooral rechts onder en midden links. Het lijkt er dus op dat de grote vlek gewoon een sterke concentratie is van ijzerinfiltratie.

Foto F. de Vries

De Vries schrijft: 'Twee onbewerkte vuursteenknollen van bryozoënvuursteen, beide met Liesegangsen (zie witte pijlen) (= ijzerbanderingen KG). De knol boven is afkomstig van de Achterste Plas, slechts enkele honderden meters verwijderd van Hoogersmilde A en Hoogersmilde B. Deze knol is ongeveer 20 cm in diameter. Dit is een erg vuursteenrijke locatie. De knol hieronder is groter, ruim 35 cm breed en is afkomstig uit een diepe vers afgegraven slootkant. De kwaliteit is dermate goed dat er grote artefacten van gemaakt kunnen worden.'



De witte pijlen zijn van De Vries, de kringeltjes die hij ermee aanwijst zijn volgens hem ijzerbanderingen=Liesegangsen. Binnen de cirkels is ijzerinfiltratie zichtbaar. Binnen de linker cirkel gaat die weer over in de bandering. Foto F. de Vries

Wat er werkelijk te zien is op de pagina's 216 en 217?

De Liesegang=ijzerbandering van De Vries naast een artefact met Liesegangringen van Escalles in Noord-Frankrijk. Het verschil is duidelijk; het artefact van Escalles vertoont regelmatige lichte en donkere gebogen banden op gelijke afstand van elkaar, ze zijn doorheen de steen getrokken en zijn ook aan de andere kant zichtbaar. Ze zijn echter totaal verschillend van de grillige ijzerbandering=Liesegangsen van De Vries. En dat is vreemd, immers Liesegangsen zijn Liesegangsen, of ze nou hier gevonden zijn of in Frankrijk, ze zouden gelijk moeten zijn. Verderop laat ik vele duidelijke voorbeelden zien uit Frankrijk van onbewerkte vuurstenen met Liesegangsen, maar ook van vuursteen artefacten met Liesegangsen van APAN-leden. En die lijken totaal niet op dat wat de Vries in zijn boek de lezers voorschotelt en of wijs maakt.



De Liesegangsen in het artefact van Escalles zijn aan beide kanten van de steen zichtbaar. Of dat bij de knol van De Vries ook zo is?

Algemeen wordt aangenomen dat *Liesegangen* al in de vuursteen aanwezig waren vanaf het ontstaan er van. Dat is een feit en wordt ook door De Vries als kenmerk geaccepteerd. Hij noemt dat immers ook. Er kan daarom maar één uitleg de juiste zijn. Welke dat is ziet u verderop en het leidt na het ijken van zijn hypothese tot de verbijsterende conclusie: hij weet niet waar hij het over heeft, of hij weet het wel en gaat er van uit dat de lezer het niet weet en dat hij er daarom van alles over kan beweren, ook al is wat hij beweert totale misleiding en wordt het onder de zgn. 'wetenschappelijke vlag' naar voren gebracht. In het eerste geval kan er nog gesteld worden: 'hij kan natuurlijk ook niet alles weten' en in het tweede geval 'hij weet het wel, maar misleid bewust zijn onwetende lezers en hoopt er mee weg te komen'.

Dat laatste lijkt hier het geval te zijn, want de signalering van zijn determinatie van ijzerbandering=*Liesegangen* heeft hij eerder al eens gepresenteerd, zonder dat daar kritiek op kwam vanuit het vakgebied. Hij zag eerder al eens *Liesegangen* op de kern H-5 van Hijken. Hij kende deze kern van de lezing die Govert van Noort in 2017 gaf op de landelijke steentijdtag in Leiden. Op die kern is een zeeëgelafdruk bewaard gebleven. Rondom deze afdruk is ijzerinfiltratie zichtbaar. De afdruk is ontstaan nog vóór het stollen van de vuursteen waaruit deze kern is gemaakt. De 'ijzerbanderingen' zijn pas vele miljoenen jaren later, na het achterlaten van de kern op de vindplaats Hijken, door ligging in een ijzerhoudende matrix in de vuursteen getrokken.

De Vries kent dit natuurlijke procedé, hij schreef er immers dit over:

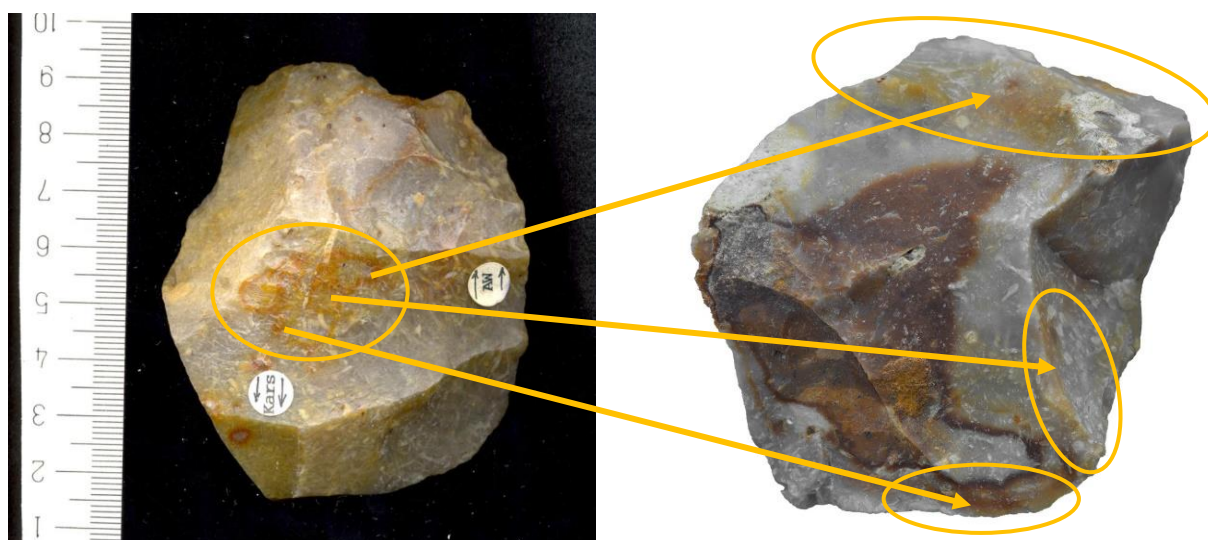
'Vuursteen is een poreus materiaal. Ligt het gedurende langere tijd in een ijzerhoudende matrix, dan trekt ijzer in de microscopische holtes van de vuursteen en kleurt deze roestbruin, soms hechten zich kleine ijzerpartikels aan het oppervlak.'

Opvallend is dan dat hij de roestbruinverkleuring van Kern H-5 van Hijken op de Facebookpagina Steentijdvondsten toen wel als *Liesegangen* omschreef:

*'...enkele zogenaamde Liesegangen op Hijken-5: ijzerzones die al in de vuursteen zaten toen dit artefact gemaakt werd, oud ijzer dus. De meneer van de lezing denkt steeds dat dit ijzerinfiltratie is, terwijl dat er heel anders uit ziet en wel ontstaan is nadat het artefact vervaardigd is'...*Hoe dat er dan uitziet heeft hij nooit openbaar gemaakt, dan doe ik dat maar, zie hieronder.



Op de kern-H-5 van Hijken is duidelijk een ijzerinfiltratie zichtbaar. Het zijn de roestbruine kringachtige zones in de vuursteen. Het leuke is dat er op de kern een zeeëgelafdruk aanwezig is, wel van vóór het maken van de kern, zie rechter foto. De foto's werden gemaakt door Hans de Kruijk, een van de mede-auteurs van 'Valsheid in gesteente', tijdens een bezoek van Geertsma en Van Noort aan diens laboratorium op de glasfabriek in Leerdam in februari 2009. Hieronder de uitvergrotingen, voorzien van mijn commentaar.

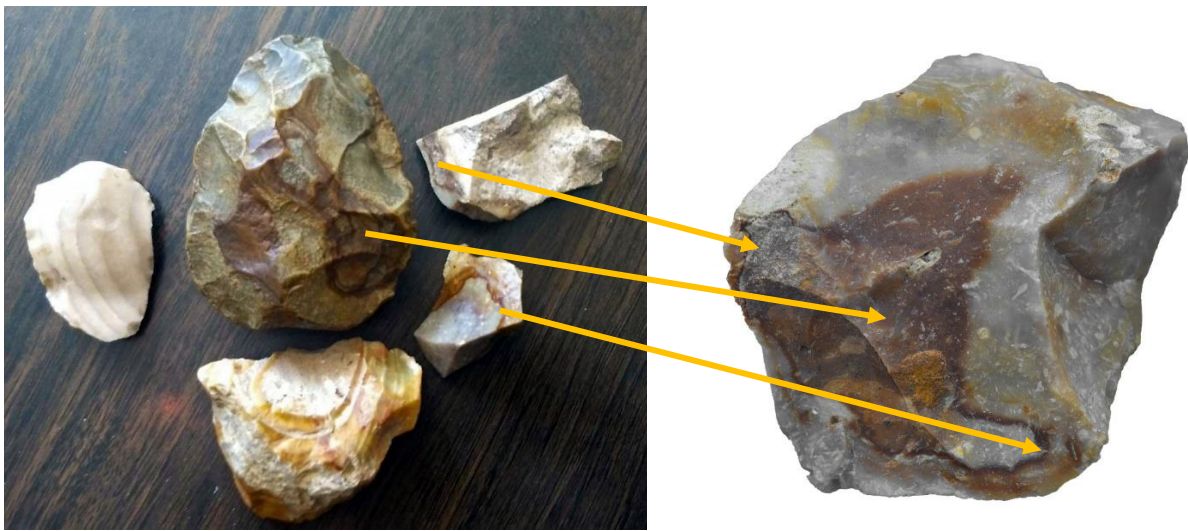


Links, nogmaals de kern H-5 van Hijken, volgens De Vries met 'enkele zogenaamde *Liesegangen*, hij noemt ze hier 'ijzerzones'. Dus ijzerzones=ijzerbanderingen=*Liesegangen*.

Rechts, de knol van De Achterste Plas met volgens De Vries ijzerbanderingen=*Liesegangen*. Langs de randen van de knol zijn roestbruine verkleuringen te zien. Die bruinverkleuring lijkt sterk op die van de Kern-H-9 van Hijken, zie verderop, en zit niet zo diep in de steen als de donkerbruine ijzerbandering in dezelfde steen. Dit zijn dus ook ijzerzones'=*Liesegangen*.

De verschillen tussen beide ijzervoorcomens is dusdanig groot, dat het bizar is dat het hem niet is opgevallen en dat hij ze toch als gelijke fenomenen benoemt, ook al is die benaming foutief of fictief. Een bewust verkeerde afslag nemen in de Zaak Vermaning is blijkbaar geoorloofd. Er van uitgaande dat iedereen dan ook die afslag gaat nemen omdat hij, de beroepsarcheoloog, de enige is met de juiste navigatie, zou wel eens wensdenken kunnen zijn en zou daarom wel eens kunnen eindigen in een diep ravijn. Maar gelukkig, vanaf nu staat er een waarschuwingsbord bij die afslag met de tekst 'Keer om!'

De vuistbijl het Oog van Ravenswoud met ijzerbanderingen, roestbruinverkleuring en augieten. De bijl werd in 1975 vals verklaard. De mede-auteur van 'Valsheid in gesteente'. J.P de Warrimont determineerde de ijzerbandering in de bijl als *Liesegangen*. Deze determinatie had hij van De Vries over genomen. Zie verderop.



Bij de foto's: De vuistbijl het Oog van Ravenswoud met links er van het artefact van Escalles met *Liesegangen*, en er direct onder een vuursteen van Le Grand Pressigny met *Liesegangen* die duidelijk volledig doorheen de vuursteen aanwezig zijn. Rechts er van twee vuurstenen uit Le Grand Pressigny met ijzerbanderingen. De bruine vlek op de bijl komt sterk overeen met de vlek op de knol van De Vries die hij als *Liesegang*=ijzerbandering omschrijft, zie rechter foto.

De andere kant van de vuistbijl

Op het oppervlak is een dikke roestbruine cortexpartij aanwezig. Deze verschilt echter totaal met de ijzerbandering van de ommezijde. De bandering is dus niet zoals *Liesegangen* volledig doorheen de vuursteen getrokken, wat bij het artefact van Escalles en de steen van Le Grand Pressigny wel het geval is. Het zijn duidelijk twee verschillende fenomenen. Na het maken is er ijzerinfiltratie opgetreden en zijn er ijzerpartikels op afgezet, de zgn augieten die ik verdrop laat zien. Cortex op vuursteen bestaat uit zacht materiaal en is poreuzer dan vuursteen. IJzer in oplossing kan er daarom makkelijker in doordringen, het is hier te zien als een bruine 'koek'. De roestbruinverkleuring is van na het maken. Ontstaan door ligging in een ijzerhoudende podsolbodem, zoals op de vindplaats Ravenswoud aanwezig is.



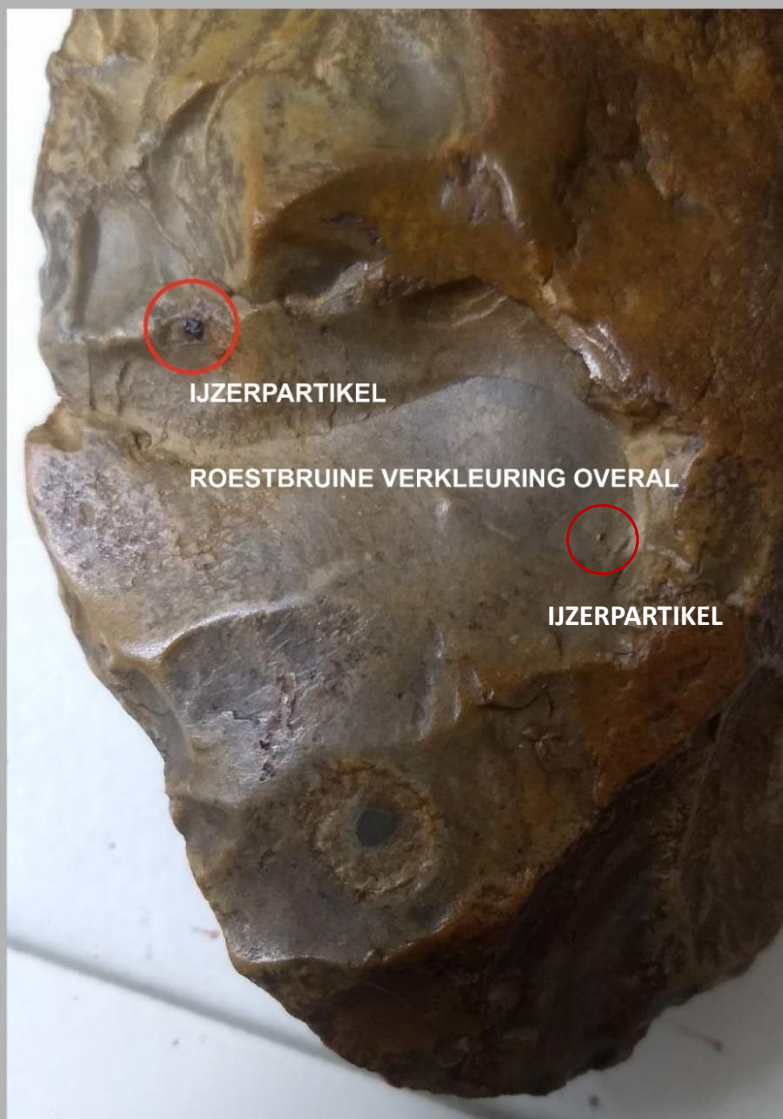
Het Oog van Ravenswoud

Op 13 oktober 1974 vond Tjerk Vermaning op een akker nabij het dorp Ravenswoud in Friesland deze vuistbijl. Bij thuiskomst noteerde hij op twee A4tjes precies waar hij hem gevonden had en daarnaast gaf hij nog een uitgebreide beschrijving van het uiterlijk van deze bijl. Dit was de laatste vondst die hij opnam in z'n archief. De bijl werd in 1975 vals verklaard.

Het donkere vlekje binnen een lichtere omcirkeling werd door hem als heel bijzonder ervaren. In de vondstomschrijving van de bijl doet hij er uitgebreid verslag van. Hij ziet er een oog in.

De bijl werd dan ook door hem: 'Oog van Ravenswoud' genoemd.

OOG VAN RAVENSWOUD ROESTBRUIN VERKLEURD EN MET IJZERPARTIKELS



KG

Vuursteen is een poreus materiaal. Ligt het gedurende langere tijd in een ijzerhoudende matrix, dan trekt ijzer in de microscopische holtes van de vuursteen en kleurt deze roestbruin, soms hechten zich kleine ijzerpartikels aan het oppervlak *). Beide fenomenen zijn zichtbaar aanwezig bij deze vuistbijl.

*) citaat drs. Frans de Vries. Dit zijn volgens hem de ultieme bewijzen van authenticiteit.

Het citaat is van drs. Frans de Vries. Het betekent in goed Nederlands: ECHT DUS!

De mede -auteur van Valsheid in gesteente Jean Pierre de Warrimont

Voor ik verder ga, eerst Jean Pierre de Warrimont, hij is mede-auteur van het boek 'Valsheid in gesteente'. Hij had de vuistbijl het 'Oog van Ravenswoud' op 21 mei 2022 op de hand bekeken tijdens de WPZ40-dag in Maastricht. Het was de eerste keer dat hij een vals verklaard artefact van Vermaning in handen had en zo kon bekijken. Ik had hem in een mail herinnerd aan zijn positieve determinatie over deze bijl, er was volgens hem niks mis mee.

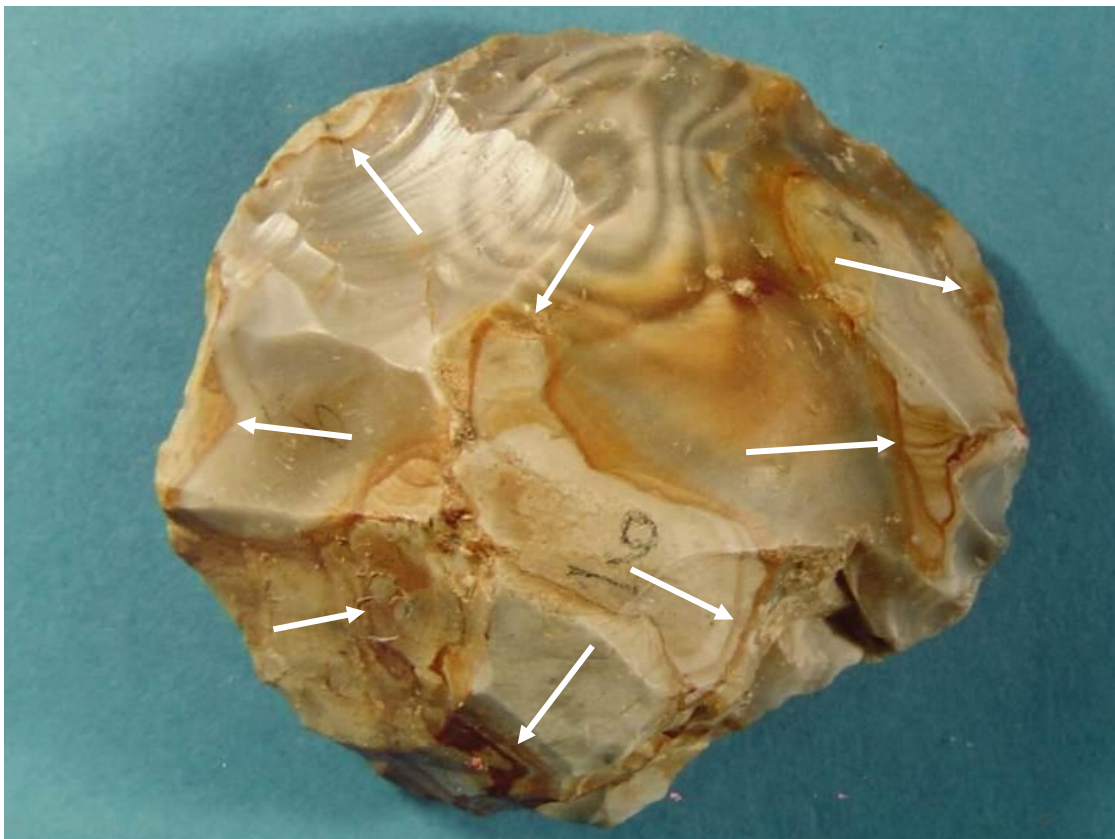
Dit is een deel van zijn antwoord op die mail:

'Klaas, je komt met een onjuiste ijzerredenering waar ik het niet mee eens ben. Uit het meegestuurde artikel citeer ik de tekst die Tjerk Vermaning daarover schreef. Hij schreef dat de vuistbijl met "roestaders doortrokken is". Met deze opmerking ben ik het wel eens. Wat ik niet gezien heb is waar jij naartoe redeneert, dat het artefact nadat dit geslagen is ijzer heeft opgenomen. Het aanwezige ijzer dat ik zag is wat men Lieseganggen noemt. Dat is ijzer dat al in de vuursteen zat voordat deze bewerkt werd. Dat draagt wel bij aan het mooie uiterlijk van dit artefact. Ik deel dus je conclusie niet'.

Deze ijzerbandering is volgens Jean Pierre de Warrimont dus oud ijzer en was al in de steen aanwezig voordat de bijl er van gemaakt werd, hij noemt het *Lieseganggen*. Dat is precies wat drs. Frans de Vries hem ingefluisterd heeft en wat te lezen staat op de pagina's 216 en 217 van het boek 'Valsheid in gesteente', met foto's geïllustreerd, waarvan De Warrimont mede-auteur is. Hij verspreidt dus nepkennis. Dat is gezien zijn status als een van de belangrijkste Limburgse amateurs toch op zijn minst wel wat knullig te noemen. Dus nu kan er gesteld worden dat ook: **roestaders=Lieseganggen**.

De mede-auteurs van Valsheid in gesteente, Hans de Kruijk en Jan Timmer

Samen publiceerden ze in 2014 een artikel over vuursteensoorten. Daar hadden ze een speciale studie van gemaakt. De opmerkelijkste vuursteensoort die ze beschrijven is het Deense Falsterflint. En het leuke is dat die vuursteensoort aanwezig is in de collectie Hijken van Vermaning en dat het tevens ook de meest opvallende vuursteensoort is binnen die collectie. Om daar meer over te weten te komen benaderde ik de vuursteenkenners Rengert Elburg van de website *Flintsource*. Als iemand er iets zinnigs over kon vertellen dan was hij het wel. Het ging om de kern H-9 van Hijken met opvallende gelijkmatige grijze en witte banderingen die duidelijk binnenin de vuursteen aanwezig zijn. De wel door mij herkende ijzerinfiltratie is zichtbaar aan het oppervlak van de steen als grillige roodbruine afzettingen. Hier zijn dus *Lieseganggen*, door Rengert Elburg zo gedetermineerd (zie hier direct onder), en ijzerbanderingen naast elkaar aanwezig op dit artefact. De verschillen zijn duidelijk zichtbaar. Volgens De Vries zijn ze echter, wanneer ik hem goed begrepen heb, gelijk aan elkaar: *Lieseganggen*. De witte pijlen wijzen naar de ijzerbanderingen die hij ziet als *Lieseganggen*.



Deze kern werd in 1972 door Vermaning opgeraapt op de vindplaats Hijken op het Drents Keileemplateau. Hieronder de vraag aan Elburg en zijn antwoord. Hij determineerde *Lieseganggrings* binnen de vuursteensoort Falsterflint afkomstig uit Saale-sedimenten, met enige

zekerheid als glaciaal getransporteerd. Dat was een mooie opsteker en de ondermijning van drs. Frans de Vries. En dan ook nog eens door iemand van buiten de APAN! De afbeelding komt uit mijn lezing 'Hijken de walvis op het droge'.



FALSTERFLINT IN HIJKEN - VORRELVEEN

VRAAG AAN DESKUNDIGE VAN FLINTSOURCE

Geachte hr. Elburg,

U hebt veel vuursteensoorten gezien en getermineerd. Deze is in Drenthe gevonden. Mogelijk is deze afkomstig uit de Noordzee? Herkent u Liesegangbanderingen, of zou het een ander ontstaansfenomeen kunnen zijn? Met vriendelijke groet,

Klaas Geertsma

Geachte hr. Geertsma,

Dit ziet er toch heel sterk uit naar een Falsterflint met ijzer-impregnatie, waarvan ik sterk zou vermoeden dat het voortkomt uit de verwerking van een sediment zoals keileem of misschien zand met eëpodsolering. Een herkomst uit de Noordzee lijkt me onwaarschijnlijk, dat zal met enige zekerheid een glaciaal getransporteerd materiaal zijn. Het voorkomen van Falsterflint in Saale-sedimenten is bekend. En ja, deze bandering wordt over het algemeen als Liesegang rings aangeduid. Met vriendelijke groet,

R. Elburg

Hier nog een keer Hans de Kruijk en Jan Timmner. Deze twee mede-auteurs van 'Valsheid in gesteente' kenden de Falsterflint uit Denemarken met de *Liesegangrings*. In hun verhandeling over vuursteen uit 2014 wordt Falsterflint zelfs een makkelijk herkenbaar Europese soort genoemd. Zie afbeelding hier direct onder. Of ze wisten dat de banderingen *Liesegangrings* waren is niet duidelijk, maar doet niet ter zake, ze vermeldden alleen de naam van de vuursteensoort: Falsterflint. En dat kan alleen maar komen door de *Liesegangrings*, die zo kenmerkend zijn voor deze vuursteensoort. Nu kan er gesteld worden dat De Kruijk en Timmner dus al konden weten, vóórdat 'Valsheid in gesteente' werd gepubliceerd wat *Liesegangen* waren of zijn, Tot nu toe hebben ze geen van beiden afstand genomen van de determinatie van drs. Frans de Vries dat ijzerbanderingen in vuursteen hetzelfde zouden zijn als *Liesegangen*.



Op de volgende afbeelding de kern H9 naast twee Deense Falsterflint vuurstenen met *Liesegangen*. De overeenkomst kan geen toeval zijn. Deze vuursteensoort kon dus door de Neanderthalers van Hijken ter plaatse verzameld worden. Het was door de Saalegletsjer aangevoerd en na het afsmelten ervan aan de oppervlakte van wat nu het Drents Keileemplateau genoemd wordt terecht gekomen.



Er is echter nog een artefact van het Deense Falsterflint binnen de collectie Hijken. De totale collectie werd in 2017 voor korte tijd uitgesteld in het noordelijk archeologisch depot, het NAD in Nuis. Daar heb ik toen vele foto's gemaakt, waaronder deze, ten behoeve van mijn lezing 'Hijken, de walvis op het droge'. Het is zeker dat drs. Frans de Vries samen met drs. Marcel Niekus en wijlen Lammert Postma deze collectie daar toen ook hebben bestudeerd. Of ze deze vuursteensoort herkenden als Falsterflint is niet duidelijk. In hun gezamenlijke publicatie 'Valsheid in gesteente' is er niks over te vinden.



Een veelzeggende muur in Le Grand Pressigny – Frankrijk

Het zoekgebied rondom het dorp Le Grand Pressigny in Midden-Frankrijk is het mekka voor steentijdverzamelaars. Vele APAN-leden hebben er op de velden rondgezworven in de hoop op het vinden van een mooie vuistbijl of een robuuste '*livre de beurre*'. Die zijn dan ook te vinden in menig collectie, ook in die van mij. Tijdens meerdere vakanties in Le Grand Pressigny kwam ik op weg van de camping naar het dorp en terug, altijd deze muur tegen. Zo op het eerste gezicht was het gewoon een muur gemetseld van vuursteenbrokken. Daar moesten er dus veel van te vinden zijn in de directe omgeving van het dorp. Het was dan

ook niet voor niks dat de prehistorische mens hier gedurende duizenden jaren zijn ruwmateriaal voor zijn gereedschappen vandaan haalde. Vuursteen gereedschappen van Le Grand Pressigny zijn zelfs tot in Nederland terug gevonden. In voorgaande jaren was me alleen opgevallen dat de muur gemetseld was van vuursteenbrokken, meer niet. Maar afgelopen jaar, 2022, nu door de determinatie van drs. Frans de Vries, werd de muur opeens een blikvanger van jewelste, hij is namelijk gebouwd van vuursteenbrokken met *Liesegang*en..



Bij inzoomen gaf de muur zijn geheimen prijs, hij was volledig opgebouwd met grote prachtige honingkleurige vuursteenbrokken waarin *Liesegang*en voorkomen.





Nog een Franse muur

Later in het dorp Criqueboeuf in Normandië, in Noord-Frankrijk, was er weer een muur, nu gemetseld van grijze vuursteenbrokken met ook weer *Liesegangen*.



En bij inzoomen werd o.a. dit zichtbaar.



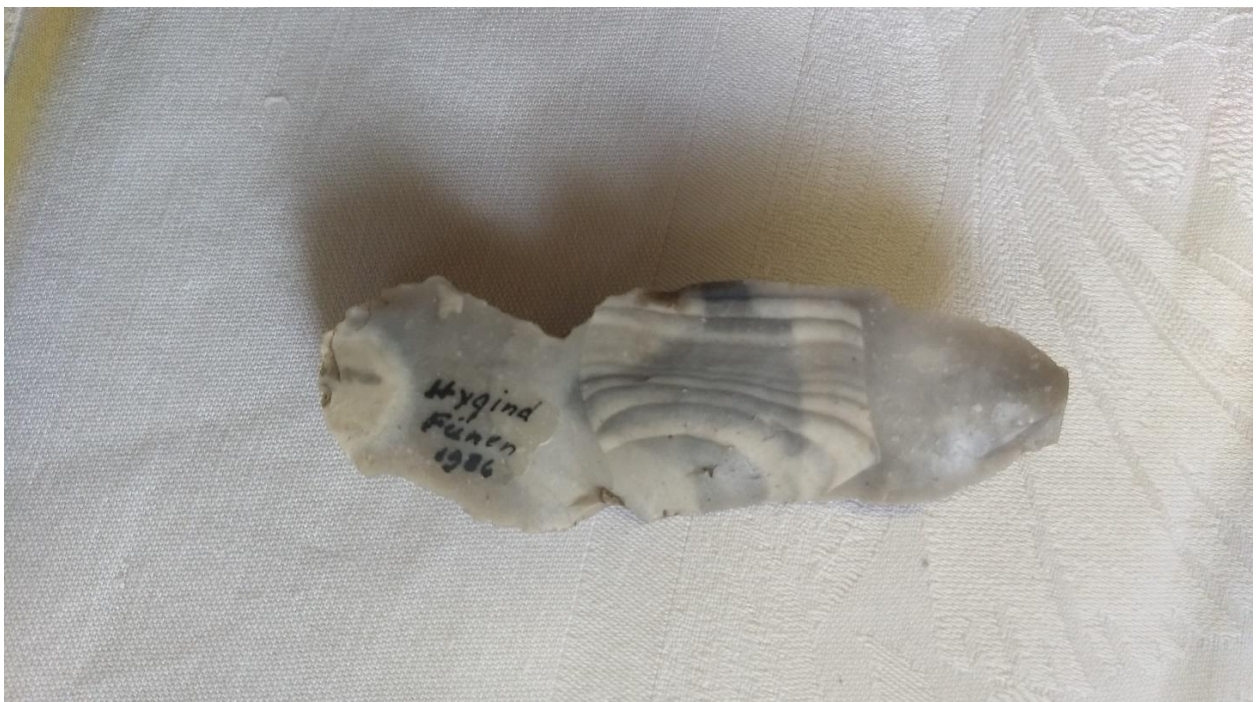
En dit.



Liesegangrings in artefacten

Bij het zien van deze muren waarin een onbekende grote hoeveelheid vuurstenen met *Liesegangen* is ingemetseld zou het niet verwonderlijk zijn dat dit fenomeen ook de prehistorische mens opgevallen kon zijn, en dat hij er een bepaalde waarde aan gehecht zou kunnen hebben. De vuursteen met dit kenmerk was makkelijk te onderscheiden van de 'gewone' soorten. Dat is nu nog zo, het werd immers ook door Hans de Kruijk en Jan Timmner zo omschreven in hun publicatie uit 2014 over vuursteensoorten. Maar merkwaardig genoeg heeft de prehistorische mens er geen waarde aan gehecht, want binnen hun nagelaten *toolkit* is het een zeldzaam verschijnsel. Dus ook binnen collecties van APAN-leden zijn het uitzonderingen. Na mijn oproep in 2022 aan de leden van de APAN om hun collecties eens door te gaan spitten op dit fenomeen ontving ik onderstaande foto's..

Van Anton van der Lee. Een artefact met *Liesegangen* door hem gevonden op het Deense eiland Funen in 1986. Mogelijk Falsterflint.



Van Theo Bottelier: proto-vuistbijl uit Marokko met *Liesegangen*.



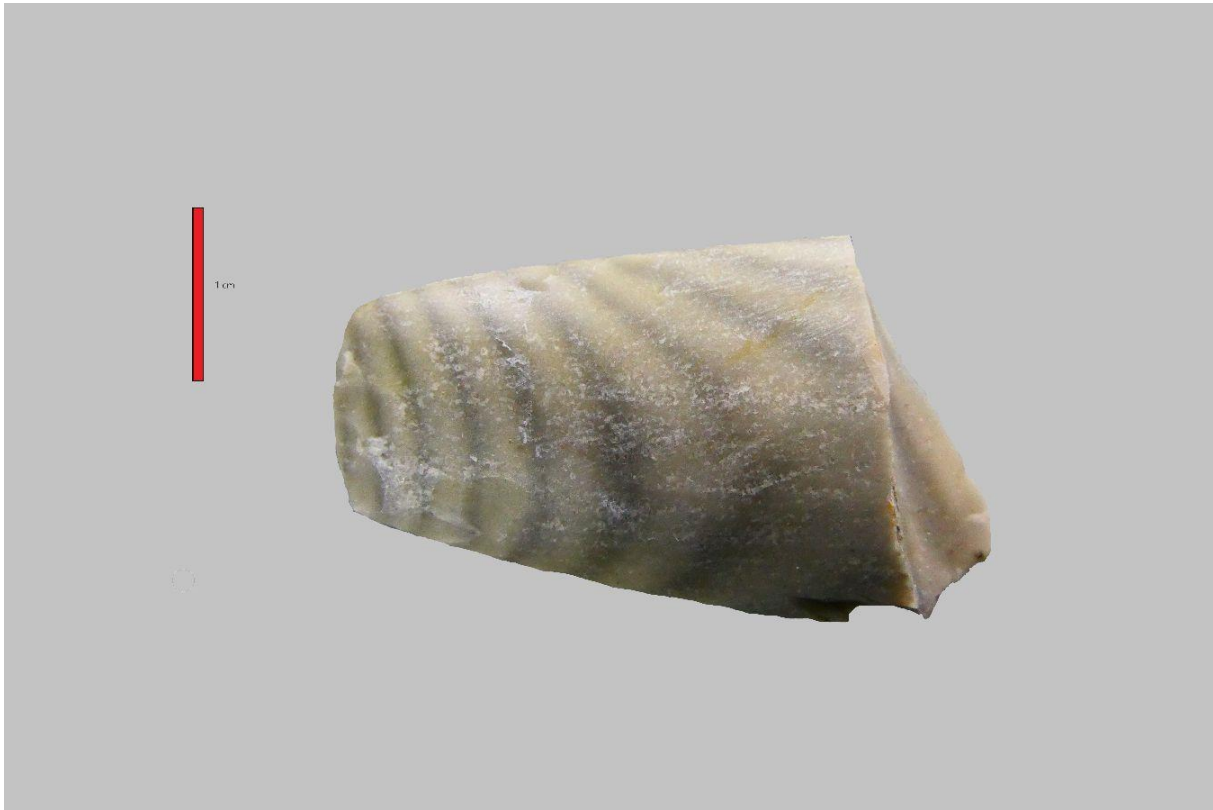
Van Pieter Dijkstra: artefact met *Liesegangen*.
Etten Noord-Brabant..



Van Peter Knorr: van de Maasvlakte.



Van Govert van Noort: fragment van een in het Neolithicum geslepen bijltje, door hem gevonden op de Hoge Berg op Texel. Het artefact werd gemaakt van het Deense Falsterflint. Binnen de collectie Hijken van Vermaning zijn in ieder geval twee artefacten van deze vuursteensoort aanwezig zoals eerder in bovenstaande is aangetoond.



Van Daan Wiltenburg: artefacten van verschillende vuursteensoorten uit de omgeving van Le Grand Pressigny in Frankrijk.



Op deze twee foto's laat Daan zien dat de *Liesegangen* doorheen de steen aanwezig zijn.



Omgekeerd.



Van Pieter Huisman: van de bekende Jaspis-vindplaats Font Maure in Frankrijk.

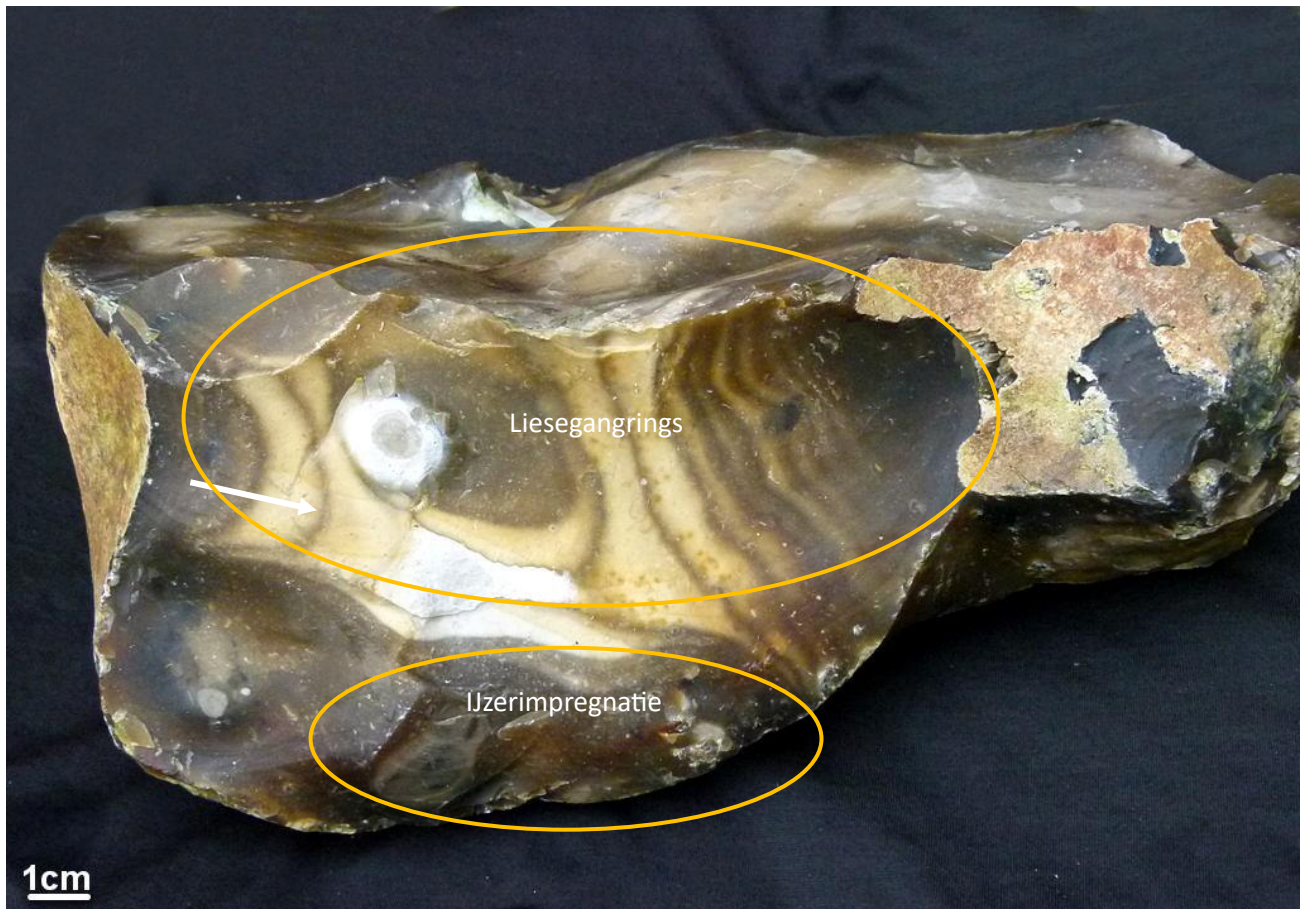


Van Klaas Geertsma: *Liesegangen* in een vuursteen artefact, gevonden nabij Escalles in Normandië in Noord-Frankrijk. Het is duidelijk zichtbaar dat de *Liesegangen* doorheen de vuursteen aanwezig zijn.



Uit Gaarkeuken. Tot slot nog een opvallende vondst uit Gaarkeuken in Noord-Nederland, provincie Groningen. Het is geen artefact, maar voor ons nu wel een bekende vuursteen-soort: Falsterflint. De foto is gemaakt door de bekende stenenkenner Harrie Huisman en is overgenomen van zijn website 'Kijk eens omlaag'. Hij noemt het daar '*gebande vuursteen*'. Het is echter duidelijk dat het om een Deense Falsterflint gaat. En daar heb ik u meer van laten zien, o.a. twee artefacten uit de collectie Hijken. En u hebt kunnen lezen wat de vuursteen-deskundige bij uitstek Rengert Elburg van de website *Flintsource* er over heeft opgemerkt na een vraag van mij of hij deze vuursteen kende. Zijn derterminatie is namelijk van groot belang in deze. Immers, in zijn antwoord stelt hij dat Falsterflint in het noorden van ons land door de Saale-ijsbedekking werd aangevoerd. Buiten Vermaning was er tot voor kort niemand anders

die het gevonden had, maar nu dus ook door bekende zwersteenkenner Harrie Huisman. Hiermee is het bewijs geleverd dat de vuursteensoort van de kern H-5 van Hijken en het ongenummerde artefact van 'De walvis op het droge' wat te zien was in Nuis en door mij werd gefotografeerd, ook door de Neanderhalers van Hijken in de directe omgeving van hun kampement verzameld kon worden. De soort heet Falsterflint.



Nog een keer Rengert Elburg: *'Dit ziet er toch heel sterk uit naar een Falsterflint met ijzer impregnatie, waarvan ik sterk zou vermoeden dat het voorkomt uit de verwerking van een sediment zoals keileem of misschien zand met een podsolerings....dat zal met enige zekerheid een glaciaal getransporteerd materiaal zijn. Het voorkomen van Falsterflint in Saale-sedimenten is bekend. En ja, deze banderingen wordt over het algemeen als liesegang rings aangeduid'.*

Tot slot: Om de geloofwaardigheid van het vervalsingscomplot te versterken wordt er in 'Valsheid in gesteente' een dader opgevoerd die over genoeg kennis beschikt zou hebben om vuistbijlen enz. te kunnen maken. Het werd de grootste amateur archeoloog die Nederland ooit gehad heeft, wijlen Ad Wouters, broeder Aquilas. Niet iedereen binnen de vakwereld is daar van overtuigd. De bekende archeoloog Leo Verhart neemt in het blad 'Archeologie van Nederland' (sept 2022) stelling tegen deze onzinnige bewering. Hij heeft daarmee de deur open gezet en hopelijk gaan meer beroeps zich nu ook uitspreken tegen dit boek. Maar ook vóór de echtheid. Want wanneer dat niet gebeurt dan is het vak voor altijd verloren en blijft de PEESt heersen in paleoland en gaan de archeologen uiteindelijk kopje onder in Doggerland. Het in situ is dan van geen enkel belang meer. Archeologische kennis ook niet, want waar ijzerinfiltratie opgevoerd wordt als *Liesegangen* om als bewijs te dienen tegen de echtheid, kan de vraag gesteld worden: is dit onkunde of misleiding? Zie de pagina's 216 en 217 in "Valsheid in gesteente". Het kan toch niet zo zijn dat *'roestaders'* en *'ijzerbanderingen'* en *'ijzerinfiltratie'* en *'ijzerzones'* hetzelfde zijn als *Liesegangen* en dat die determinatie algemeen, zonder de professionele kritiek van andere Nederlandse archeologen, aanvaard wordt en dat het blindelings tegen de in situ-echtheid van de Vermaning midden paleolieten ingezet wordt. Nee toch!

Op de volgende bladzijde de poster die ik maakte en noem: 'Een trekpaard is een lastdier'. Voor de goede verstaander meer dan een half woord.

EEN TREKPAARD IS EEN LASTDIER



EEN DOODLOPEND PAD IS NIET ALTIJD HET EINDE VAN DE TREKTOCHT

In vele voorgaande eeuwen waren trekpaarden de zwoegers om karren en boten van her naar daar te verplaatsen. Voor het trekken van boten door kanalen werden ernaast speciale 'jaagpaden' aangelegd. Maar soms liep een jaagpad dood. Daar had men iets op gevonden, de paarden-draaibrug. Door deze brug over te steken en vervolgens onder de brug door te lopen kon het paard de boot probleemloos verder voorttrekken, maar nu aan de andere kant van het water. De last bleef hetzelfde evenals de richting. En daar gaat het nu om: veel archeologen lijken een trekpaard van de zaak Vermaning. Willen ze naar de andere kant, wat in dit geval betekent dat ze een eigen kritische mening hebben ontwikkeld, dan gaat de weg verder over de draaibrug, naar een vrije archeologische toekomst. De richting is hetzelfde, maar de last is merkbaar lichter.

WETENSCHAP?

ZWARE LAST?

DEEL 5



HET WAKEND OOG

EIGEN MENING

KG22

Op de laatste bladzijde de *Liesegangen* van De Vries naast wat ze werkelijk zijn. Vegeet dan niet dat hij zijn misleidende determinatie inzet tegen de echtheid van Hoogersmilde A en B, maar bovenal tegen de betrouwbaarheid en eer van Tjerk Vermaning.



Links: vuursteen met *Liesegangen* uit de omgeving van Le Grand Pressigny. Rechts: afslag met nog net zichtbaar *Liesegangen*, uit dezelfde regio. Onder: artefact van Escalles uit Normandië-Frankrijk met *Liesegangen*. De verschillen met de twee knollen van De Vries en het artefact 1965/x84 van Hoogersmiulde A of B zijn werkelijk enorm. Het is daarom een slag in het gezicht van alle serieuze archeologiebeoefenaren, geologen en petrologen. Rekent u zichzelf daartoe, neem dan de afslag over de brug van de vorige bladzijde en spreek u uit tegen deze wetenschappelijke misleiding.